

O verkhovnoy tseli npravstvennoy deyatelnosti. [About the highest good, or About the supreme purpose of moral activity]. SPb.

9. Druzhnikov, Yu. (1996). *Yavnaya i taynaya zhizn Konstantina Venttselya.* [Explicit and secret life of Konstantin Venttsel]. Moscow.

10. Kistyakovskaya, M. V. (1923). *Pervyy opyt svobodnoy trudovoy shkoly. «Dom svobodnogo rebenka».* [The first experience of a free labor school. «The House of a Free Child»]. Moscow.

11. Mikhaylova, M. V. (1983). *«Dom svobodnogo rebenka»* [«The House of a Free Child»]. Moscow.

12. Steklov, M. Ye. (2005). *K. N. Venttsel o formirovani tsennostnykh orientatsiy lichnosti v detskom vozraste.* [Ventzel on the formation of value orientations of the personality in childhood]. Moscow.

13. Steklov, M. Ye. (2003). *L. N. Tolstoy i K.N. Venttsel: dva vzglyada na svobodnoe vospitanie.* [L. N. Tolstoy and K. N. Venttsel: two views on free education]. Moscow.

14. Steklov, M. Ye. (1997). *Russkie pedagogi.* [Russian pedagogues]. Moscow.

15. Steklov, M. Ye. (1995). *Chetyre portreta: S. A. Rachinskiy, V. P. Vakhterov, Kh. D. Alchevskaya, K.*

N. Venttsel [Four portraits: S. A. Rachinsky, V. V. Vachterov, H. D. Alchevskaya, K. N. Venttsel]. Smolensk.

16. Steklov, M. Ye. (1999). *Evolutsiya pedagogicheskikh vzglyadov K. N. Venttselya.* [Evolution of pedagogical views of K. N. Venttsel]. Smolensk.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШАРОШКІНА Тетяна Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, викладач Кіровоградського медичного коледжу ім. Є. Й. Мухіна.

Наукові інтереси: дослідження історико-педагогічних процесів України.

AUTHOR'S INFORMATION

SHAROSHKINA Tetiana Anatoliivna – PhD in Pedagogical Sciences, Lecturer of E. Y. Mukhin Kirovograd medical college.

Circle of scientific interests: research of historical-pedagogical processes of Ukraine.

Рецензент – д. п. н. професор Радул В. В.
Стаття надійшла до редакції 28. 09. 2018 р.

УДК 371.124 «19.../20»

КОШЛЯК Михайло Анатолійович –

здобувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail pednauk@ukr.net

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ В ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ В УКРАЇНІ У КІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Вивчення особливостей соціально-професійного розвитку особистості передбачає аналіз не лише того, як вона привласнює соціальний досвід і залучається до життя суспільства, а й яким є зміст її оригінального (ціннісного) внеску, що збагачує цю життєдіяльність. Саме залежність засвоєння і відтворення соціального досвіду і є основою, з позицій якої може розкриватися стан розвитку особистості.

Соціально-економічні зміни в Україні створюють нову соціальну ситуацію розвитку підростаючого покоління, що вимагає формування соціальної культури, розуміння та правильного сприйняття соціальних процесів, соціальної зрілості. Соціальна зрілість особистості містить активну життєву позицію особистості й досягається у неперервній єдності виховання та самовиховання, в активному, постійному прагненні самої особистості до більш швидкого досягнення

вищих рівнів соціальної зрілості, в її потребі саморозвитку [3, с. 8]. Саме тому є актуальним є вивчення стану наукової розробки проблеми соціальної зрілості у сучасних педагогічних дослідженнях.

Джерельна база будь-якого історико-педагогічного дослідження є ключовою у реконструкції явищ і процесів, формуванні об'єктивного, цілісного бачення розвитку різних педагогічних феноменів в Україні, зокрема й такого, як «соціальна зрілість». З'ясовано, що на сьогодні проблема джерелознавчої бази досліджуваної проблеми не одержала належного обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При вивченні та виокремленні груп джерел із проблеми дослідження категорії «соціальна зрілість» в окреслених хронологічних межах та визначенні стратегії та технологій її опрацювання послуговувалися методологічними підходами до класифікацій джерелознавчої бази історико-педагогічних

досліджень, що висвітлено в дослідженнях О. Адаменко (поєднання якісної й кількісної стратегій як методології історико-педагогічного дослідження) [7, с. 173–181], Л. Ваховського (використання автентичних джерел в історико-педагогічних дослідженнях) [1, с. 7–11], Н. Гупана (методологічні підходи до історико-педагогічних знань) [4], Д. Раскіна (авторська класифікація писемних джерел: документальні, дидактичні, оповідні) [13, с. 85–98], О. Сухомлинської (реконструкція історико-педагогічних феноменів із позиції соціокультурного, аксіологічного підходів) [14].

Отже, класифікаційна схема джерельного комплексу дослідження була розроблена зважаючи на його предметне поле та нагромадженій історико-педагогічною наукою досвід історичного джерелознавства.

Мета статті – враховуючи актуальність, наукове та практичне значення проблеми, недостатнє її вивчення, ставимо за мету дослідити джерельну базу зазначеної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характеристику джерельної бази дослідження здійснено за такими групами джерел (монографії, дисертації і автореферати, навчальні посібники, статті), які відображають їх інформативні можливості та враховують особливості нагромадження наукових знань щодо проблеми соціальної зрілості у сучасних педагогічних дослідженнях. Розроблена класифікація джерельного комплексу роботи попри певну умовність дає достатньо підстав для розв'язання поставлених завдань.

З'ясування стану наукової розробки конкретних історико-педагогічних проблем є обов'язковим компонентом сучасних дисертаційних і монографічних праць. Монографії та дисертації стали основним інформативним джерелом реконструкції історіографічного процесу з нагромадження наукових знань щодо дефініції «соціальна зрілість» в означений період.

Проблема соціальної зрілості перебуває в полі зору Я. Галети, Т. Комар, М. Лебедика, В. Радула, М. Школьної та ін. Різні аспекти формування соціальної зрілості розглядалися у дисертаційних дослідженнях О. Ганжі, О. Коптевої, О. Михайлова, С. Поліщук, Т. Хмуриної, Г. Яворської та ін.

Грунтовний аналіз сутності соціальної зрілості вчителя дається у дослідженнях В. Радула [10; 11; 12].

Так, у докторській дисертації «Становлення соціальної зрілості молодого вчителя (теорія і практика)» (1998) [11] В. Радул, ґрунтовно проаналізувавши стан досліджуваної проблеми в науковій літературі,

визначив й обґрунтував сутність, зміст та структуру категорії «соціальна зрілість особистості молодого вчителя» як інтегральну якість особистості. На підставі всебічного логіко-системного методу аналізу джерел із теми дослідження встановив, що категорія соціальна зрілість – одна з основних у психолого-педагогічній науці. На думку вченого, «соціальна зрілість – це певний ступінь розвитку особистості, який сприяє творчому освоєнню різних видів культури, а також створює можливість найефективніше приносити користь оточуючим, своєю участю у різних видах діяльності» [11, с. 23].

Наукові дослідження проведені В. Радулом доводять, що соціальна зрілість як рівень розвитку особистості визначається всією сукупністю її діяльності. Залежно від сфери прояву соціальна зрілість є певною здатністю особистості до взаємодії з соціальним середовищем, що дає їй змогу ефективно посідати відповідне місце у структурі первинних утворень [10, с. 16].

Також проблему формування соціальної зрілості студентів економічного профілю висвітлює О. Михайлов у кандидатській дисертації (2000) [8]. Досліджуючи проблему соціально-професійної зрілості, вчений робить висновок, що соціально-професійна зрілість не зумовлюється одними лише знаннями, уміннями та навичками щодо вільної орієнтації у професійній діяльності. Вона також передбачає професійну творчість, прагнення внести в професійну діяльність щось нове, оригінальне, власне [8, с. 27–28].

У докторській дисертації «Теоретичні та методичні засади формування соціально-професійної зрілості курсантів вищих навчальних закладів МВС України» (2006) [17] Г. Яворська, аналізуючи феномен «соціально-професійна зрілість» зазначає, що професійна зрілість, як властивість особистості виступає основною психологічною передумовою її професійної майстерності. На її думку, вона характеризує становлення особистості як цілісної, відносно стійкої (усталеної) системи, пов'язаної з усвідомленням власного місця, ролі, функцій в професії, в суспільстві, в колективі [17, с. 32]. Як якість особистості професійна зрілість дозволяє структурувати, регулювати і управляти внутрішньою і зовнішньою власною життєдіяльністю, зберігати психологічну рівновагу; передбачає стійку мотиваційно-ціннісну професійну спрямованість і соціальну готовність до виконання багатопрофільної соціально-педагогічної діяльності [16, с. 142].

Процес дослідження психологічних умов розвитку соціальної зрілості учнів вищого професійного училища стали предметом

дослідницької уваги С. Поліщук, яка з'ясувала, що соціальна зрілість не є віковою категорією і залежить від умов, у яких росте й виховується особистість. На думку автора, «соціально зрілою є особистість, у якій сформовано систему соціальних якостей, а рівень її розвитку відповідає суспільним потребам» [9].

У кандидатській дисертації О. Ганжі «Формування соціально-професійної зрілості майбутнього вчителя історії у навчально-виховному середовищі» (2011) [3] це поняття представлено як «якість розвитку особистості, вершину акме соціально-професійного розвитку, яка сприяє найбільш ефективному досягненню очікуваних позитивних результатів» [3, с. 18]. Залежно від сфери виявлення, підкреслює дослідниця, соціально-професійна зрілість є певною здатністю особистості до взаємодії із середовищем, що дозволяє їй ефективно посідати відповідне місце в структурі первинних утворень [3, с. 18].

У дисертаційному дослідженні «Формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах» (2014) [15] Т. Хмурина, розглядаючи сутнісні характеристики соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів, приходять висновку, що соціально-професійна зрілість майбутнього соціального педагога є системним новоутворенням, що складається під впливом інтегративної активності соціального педагога як індивіда, особистості і суб'єкта діяльності; цілеспрямованого процесу професійної соціально-педагогічної підготовки і соціально-педагогічних вимог професійної діяльності [15, с. 179].

У кандидатській дисертації О. Коптевої «Формування соціально-професійної зрілості учнів закладів професійно-технічної освіти» (2018) [6] на підставі теоретичного аналізу, узагальнень та систематизації запропоновано сучасний підхід до формування якісних характеристик особистості, основою якого є особистісний компонент, пов'язаний з ідеями соціально-професійної зрілості особистості. Соціальну зрілість дослідниця розглядає як таку, що віддзеркалює рівень розуміння особистістю свого місця в суспільстві, межі відповідальності у виконанні своїх обов'язків та здійсненні вчинків, погляди й переконання та їх застосування в житті, відповідно до засвоєних нею соціальних норм. На думку О. Коптевої, соціальна зрілість є «інтегральною характеристикою особистості, тому виражає певний якісний стан її розвитку, такий ступінь оволодіння людиною досвідом, що дозволяє їй виступати повноправним суб'єктом суспільно-практичної діяльності» [6, с. 4].

Т. Комар у публікації «Соціальна зрілість особистості як чинник становлення професійної зрілості психолога» (2016) [5], аналізуючи соціальну зрілість у контексті становлення професійної спрямованості особистості, приходять до висновку, що соціальна зрілість є однією з основних соціально обумовлених підструктур особистості, тому ми можемо стверджувати про те, що вона здійснює значний вплив на формування професійної спрямованості та професійної зрілості особистості, яка за своєю суттю також є результатом соціалізації особистості, навчання, виховання, особистісного та професійного становлення [5, с. 205].

Я. Галета в монографії «Соціальна зрілість особистості в умовах оновлення інформаційної культури суспільства» (2018) [2] досліджуючи соціальну зрілість особистості в умовах оновлення інформаційної культури суспільства, приходять до висновку, що у педагогічних дослідженнях соціальну зрілість особистості досліджують у контексті теорії соціалізації, оскільки одним з пріоритетних завдань, що стоїть перед системою освіти нині, є забезпечення ефективності протікання процесу соціалізації, а соціальна зрілість розглядається як результат цього процесу [2, с. 201]. Визначає поняття «соціальна зрілість особистості» як процес і результат впливу на особистість сукупності суспільних відносин, що призводять до становлення основних властивостей особистості, які принципово адекватно відбивають сутність сучасного суспільства. Наявність такого механізму дозволяє функціонувати системі зворотних зв'язків особистості і суспільства, що детермінуються, у свою чергу, рівнем розвитку суспільних відносин [2, с. 214].

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Вважаємо, що критичне й комплексне використання сукупності багатопланових джерел, дасть змогу реалізувати цілий ряд завдань, які стоять перед сучасною педагогічною наукою. Проаналізований наявний комплекс праць засвідчує, що у наукових дослідженнях соціальну зрілість особистості досліджують у контексті теорії соціалізації, оскільки одним з пріоритетних завдань, що стоїть перед системою освіти нині, є забезпечення ефективності протікання процесу соціалізації, а соціальна зрілість розглядається як результат цього процесу. Перспективи подальшої наукової розробки означеної проблеми вбачаються у проведенні історіографічних досліджень в напрямку вивчення особливостей формування соціально-професійної зрілості у

студентів педагогічних закладів та творче застосування педагогічного досвіду в умовах сучасних освітніх процесів в Україні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ваховський Л. Методологія дослідження історико-педагогічний процесу: постановка проблеми / Л. Ваховський // Шлях освіти. – 2005. – № 2. – С. 7–11.

2. Галета Я. В. Соціальна зрілість особистості в умовах оновлення інформаційної культури суспільства: монографія / Я. В. Галета. – Харків: Мачулін, 2018. – 392 с.

3. Ганжа О. В. Формування соціально-професійної зрілості майбутнього вчителя історії у навчально-виховному середовищі: автореф. ... дис. канд. пед. наук / О. В. Ганжа. – Кіровоград, 2011. – 21 с.

4. Гупан Н. Актуальні проблеми методології історико-педагогічних досліджень / Н. Гупан // Рідна шк.: щомісячн. наук.-пед. журн. – 2013. – № 4/5. – С. 53–56.

5. Комар Т. В. Соціальна зрілість особистості як чинник становлення професійної зрілості психолога / Т. В. Комар // Проблеми сучасної психології. – 2016. – Вип. 34. – С. 200–210.

6. Коптева О. М. Формування соціально-професійної зрілості учнів закладів професійно-технічної освіти: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. М. Коптева. – Кропивницький, 2018. – 230 с.

7. Методологічні засади педагогічного дослідження: [моногр.] / авт. кол.: С. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін.; за заг. ред. В. С. Курило, Є. М. Хрикова; Держ. закл. «Луган. Нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ: вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 248 с.

8. Михайлов О. В. Формування соціальної зрілості студентів економічного профілю: дис. ... канд. пед. наук / О. В. Михайлов. – Кіровоград, 2000. – 190 с.

9. Поліщук С. П. Психологічні умови розвитку соціальної зрілості учнів вищого професійного училища: дис. ... канд. психол. наук.: 19.00.07 / С. П. Поліщук. – Київ, 2007. – 201 с.

10. Радул В. В. Соціально-педагогічна зрілість: монографія / В. В. Радул. – Кіровоград: ПВЦ ТОВ «Імекс ЛТД», 2002. – 248 с.

11. Радул В. В. Становлення соціальної зрілості молодого вчителя (теорія і практика): автореф. ... дис. д-ра пед. наук / В. В. Радул. – К., 1998. – 36 с.

12. Радул В. В. Соціальна зрілість особистості: монографія / В. В. Радул. – Харків: Мачулін, 2017. – 441 с.

13. Раскин Д. И. Классификация историко-педагогических источников / Д. И. Раскин // Историографические и методологические проблемы изучения истории отечественной школы и педагогики. – М., 1989. – С. 85–98.

14. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К.: А.П.Н., 2003. – 68 с.

15. Хмурина Т. О. Формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: автор. дис. ... канд. пед. наук / Т. О. Хмурина. – Тернопіль. – 2014. – 23 с.

16. Яворська Г. Х. Соціально-професійна зрілість курсантів вищих закладів освіти МВС України: [монографія] / Г. Х. Яворська. – Одеса : ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 408 с.

17. Яворська Г. Х. Теоретичні та методичні засади формування соціально-професійної зрілості курсантів вищих навчальних закладів МВС України): автореф. ... дис. д-ра пед. наук / Г. Х. Яворська. – К., 2006. – 43 с.

REFERENCES

1. Vakhovsky, L. (2005). *Metodologiya doslidzhennya istoriko-pedagogichnij procesu: postanovka problemi*. [Methodology of research of historical-pedagogical process: problem statement]. Education path. № 2.

2. Galeta, Ya. V. (2018). *Socialna zrilist osobistosti v umovah onovlennya informacijnoyi kulturi suspilstva*. [Social maturity of the individual in terms of updating the information culture of society]. Kharkiv: Machulin.

3. Ganzha, O. V. (2011). *Formuvannya socialno-profesijnoyi zrilosti majbutnogo vchitelya istoriyi u navchalno-vihovnomu seredovishi*. [Formation of social-professional maturity of the future teacher of history in the educational and educational environment]. Author's abstract ... dis cand. ped sciences. Kirovohrad.

4. Gupan, N. (2013). *Aktualni problemi metodologiyi istoriko-pedagogichnih doslidzhen*. [The urgent problems of the methodology of historical and pedagogical research]. Ridna shkola. № 4/5.

5. Komar, T. V. (2016). *Socialna zrilist osobistosti yak chinnik stanovlennya profesijnoyi zrilosti psihologa*. [Social maturity of the individual as a factor in the formation of a professional maturity of a psychologist]. Problems of modern psychology. Whip. 34.

6. Koptieva, O. M. (2018). *Formuvannya sotsialno-profesiinoi zrilosti uchniv zakladiv profesijno-tekhnichnoi*. [Formation of social-professional maturity of students of vocational education institutions]. Dys. ... kand. ped. nauk.: 13.00.04. Kropyvnytskyi.

7. Khrikov, E. M., Adamenko, O. V., Kurilov, V. S. and others. (2013). *Metodologichni zasadi pedagogichnogo doslidzhennya*. [Methodological principles of pedagogical research]. Lugansk: «View of DZ LNU named after Taras Shevchenko».

8. Mikhailov, O. V. (2000). *Formuvannya socialnoyi zrilosti studentiv ekonomichnogo profilyu*.

[Formation of social maturity of students of economic profile]. Kirovohrad.

9. *Polishchuk, S. P.* (2007). *Psyhologichni umovi rozvitku socialnoyi zrilosti uchniv vishogo profesijnogo uchilisha*. [Psychological conditions of development of social maturity of students of higher vocational school]. Kyiv.

10. *Radul, V. V.* (2002). *Socialno-pedagogichna zrilist*. [Sotsialno-pedahohichna zrilist]. Kirovohrad: PVTs TOV «Imeks LTD».

11. *Radul, V. V.* (2017). *Stanovlennya socialnoyi zrilosti molodogo vchytelya*. [Sotsialna zrilist osobystosti]. Kharkiv: Machulin.

12. *Radul, V. V.* (1998). *Stanovlennia sotsialnoi zrilosti molodoho vchytelia (teoriia i praktyka)*. [Formation of social maturity of a young teacher (theory and practice)]. Avtoref. ... dys. d-ra ped. nauk. Kiyiv.

13. *Raskin, D. I.* (1989). *Klasifikaciya istoriko-pedagogicheskikh istochnikov*. [Classification of historical and pedagogical sources]. Moscow.

14. *Sukhomlinskaya, O. V.* (2003). *Istoriko-pedagogichnij proces: novi pidhodi do zagalnih problem*. [Historical and pedagogical process: new approaches to common problems]. Kyiv.

15. *Khmurynska, T. O.* (2014). *Formuvannia sotsialno-profesiinoi zrilosti maibutnikh sotsialnykh pedahohiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh*. [Formation of social-professional maturity of future social pedagogues in higher educational institutions]. Avtoref. ... dys kand. ped. nauk.: 13.00.04. Ternopil.

16. *Yavorska, H. Kh.* (2005). *Sotsialno-profesiina zrilist kursantiv vyshchykh zakladiv osvity MVS*

Ukrainy. [Social-professional maturity of cadets of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. Odesa: PLASKE ZAT.

17. *Yavorska, H. Kh.* (2006). *Teoretichni ta metodichni zasadi formuvannya socialno-profesiinoi zrilosti kursantiv vishih navchalnih zakladiv MVS Ukraini*. [Theoretical and methodical principles of formation of social-professional maturity of cadets of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОШЛЯК Михайло Анатолійович –

здобувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: категорія соціальна зрілість особистості у наукових дослідженнях (30-ті рр. XX – початку XXI ст.).

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOSHLYAK Mikhailo Anatoliyovich –

Applicant of the Chair of Pedagogy and Educational Management Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: category sotsialna zrilist singularity in naukhovy doslidzhennyakh (30-th p. XX - the ear of XXI century.).

*Рецензент – д. п. н. професор Радул В. В.
Стаття надійшла до редакції 28. 09. 2018 р.*

УДК 378:781. 2

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: music 1951@ ukr.net

КИРИЧУК Тетяна Михайлівна –

викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: t.kyrychuk@kubg.edu.ua

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕС ВИКЛАДАННЯ ОСНОВНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Головне завдання у системі вищої освіти полягає у забезпеченні високого рівня професіоналізму й фахової (спеціальної) компетентності випускників мистецьких вузів. Разом з тим, ми можемо стверджувати, не всі студенти, що закінчують вищий навчальний заклад зможуть

продемонструвати високий рівень професійної підготовки, свій особистісно-професійний розвиток. Це виявляється в протиріччі між творчим характером педагогічної праці й недостатньо високою професійною підготовкою випускників.

В нашому дослідженні особлива увага приділялась студентам двох класів: фортепіано